

vsem neznan svet, svet bogastva nepreglednih razsežnosti, bogastva življenja mnogih žensk. Zapisala jih je in ustvarila niz portretov, v katerih osebe zažarijo v vsej svoji izjemnosti in ranjenosti hkrati. Izrisala jih je na spoštljiv način, na način učenca, ki je za beležil izkušnjo, ki ga presega. Verjetno se ravno zaradi tega bralca s tolikšno silovitostjo dotakne val življenjskih zgodb staroselk iz Sabarkante.

Pred njim živo stoji prva staroselska učiteljica. Sposobna in uspešna ženska, ki postane žrtev obtožbe čarovništva. Pogumna in odlična organizatorica dobro plačanega dela za ženske. Sramotno zapuščena nevesta, ki postane modra kuharica v misijonski postaji. Ženska, ki zapusti vsiljenega moža in čaka tistega, ki jo bo spoštoval. Mlado dekle, ki zavrne splav in se odloči roditi otroka moškega, ki jo je izkoristil. Vdova s prelepo izkušnjo skladnega zakona. Mati, ki se zna čuditi skrivnosti človeškega rojstva. Žena, ki se ne ukloni možu, ki jo skuša prisiliti v splav, jo nato napodi in si nazadnje pripelje ljubico. Vdova, ki zavrne vnovično poroko, zaradi katere bi izgubila pravico do svojih otrok. Verna voditeljica, ki je ob moževi podpori nosilni steber ženskega gibanja. Kristjanka, ki ostaja zvesta veri, zaradi katere so skrajni hinduisti napadli in pretepli njeno družino.

Vsekakor gre za branje, vredno bralčeve pozornosti. In to ne samo zaradi svoje izjeme vsebine, kajti v teh kratkih zgodbah so elementi, v katerih pretežno avtobiografski opis prehaja v leposlovje. To velja zlasti za opise narave, ki se s svojo sugestivno lepoto dotikajo umetniškega. Podobno velja tudi za opise oseb, skozi katerega te stopajo pred bralca in se ga živo dotikajo, medtem ko je živost in gibkost dialogov in dogajanja mestoma nekoliko okrnjena zaradi avtoričinih temeljitih razlag, ki služijo za premostitev kulturnih razlik indijskega in slovenskega prostora.

In vendar je ravno to ena največjih odlik te knjige. Namreč, da je vzpostavila vez ljubeče človečnosti, po kateri lahko steče živ dotik s svetom in ljudmi, ki bi nam zaradi svoje različnosti ostali za vselej nedostopni. Zato nas lahko skozi Marijino knjigo tako močno nagovarja izkustvo indijske ženske in njene čudovite sinteze ženskosti in materinstva, prepolne miline in dostojanstva, igrive ustvarjalnosti in žilave potrpežljivosti. Nagovarja nas izkustvo ženske, ki je z veseljem ženska, ženske, prepolne zlahtne žens-tvenosti, ki je v sodobni Evropi žal tako silno redka.

Tadeja Tratnjek

**Dr. Tamara Griesser –
Pečar**
**Razdvojeni narod
(Slovenija 1941-1945)**
Ljubljana: Mladinska
knjiga (Zbirka Premiki),
2004.

V zgodovini slovenskega naroda bi težko našli obdobje, ki bi tako močno zaznamovalo našo sedanost, kot dogajanje v Sloveniji med leti 1941 in 1945. Gre za obdobje okupacije ter razkosanja Slovenije, hkrati pa tudi komunistične revolucije ter iz nje izhajajoče državljanske vojne. Slovenski naciji tudi po skoraj petnajstih letih od prvih demokratičnih volitev ni uspelo najti konsenza o tem, kaj se je dejansko dogajalo na slovenskih tleh med drugo svetovno vojno. »Uradna« zgodovina namreč še vedno deli udeležence državljanskega spopada na dobre (partizane, komuniste) in slabe (domobrance, četnike, vaške stražarje, Cerkev), zaradi več desetletij trajajoče ideološke indoktrinacije pa je tudi družbena klima obremenjena z mitom o »narodnoosvobodilnem boju« ter iz njega izhajajočem črno-belim prikazovanjem zgodovinskih dejstev, ki jih je totalitarna oblast selekcionirala in prirejala za propagandne namene. Posledica tega je izbrisani zgodovinski spomin nacije ter nezmožnost distance do NOB.

Dr. Tamara Griesser – Pečar zagotovo ni neznano ime

med slovenskimi zgodovinarji. Čeprav živi in deluje na Dunaju, se je slovenski javnosti doslej že predstavila z monografijo o škofu Stanislavu Leniču ter ekspertizo o ljubljanskem škofu Gregoriju Rožmanu, ki je izšla v knjigi *Rožmanov proces* leta 1996. Dr. Tamara Griesser - Pečar je leta 1973 sicer doktorirala z dizertacijo »Stališče slovenske deželne vlade do Koroške 1918-1920«, vendar pa se v svojem raziskovalnem delu zelo pogosto loteva tematike druge svetovne vojne na slovenskih tleh z vsemi spremljajočimi pojavi (revolucija, kolaboracija, državljanska vojna). V njenem raziskovalnem delu, povezanem z medvojn timer dogajanjem na Slovenskem, pa še posebej izstopa odnos komunističnega režima do Cerkve, ki je bila za totalitarno oblast sovražnik številka ena. Najnovejše delo dr. Pečarjeve *Razdvojeni narod - Slovenija 1941-1945* pa je v Sloveniji prva celostna obravnava medvojne obdobja v Sloveniji in je plod dolgoletnega in zahtevnega raziskovanja, saj je zaradi težavne situacije (komunistična revolucija in z njo povezano brisanje sledov) težko najti pristne zgodovinske vire. Veliko le-teh se namreč nahaja v arhivih, kjer je Udba uničila precej gradiva in s tem skušala preprečiti, da bi slovenska javnost izvedela resnico o medvojn timer in povojnem dogajanju na slovenskih tleh.

Sama knjiga, ki je v nemščini najprej izšla v Gradcu (v slovenščino pa sta jo poleg avtorice prevedla še Nataša Peter nel in Marko Urbanija), obsega skupno 555 strani, razdeljena pa je na sedem vsebinskih sklopov. Prvi se nanaša na dogajanje pred začetkom vojne oz. okupacije, vključujoč strankarsko dogajanje, saj je ravno delovanje političnih strank ključ za razlago nekaterih dogajanj med vojno in revolucijo. Drugi sklop obravnava predvsem okupacijo Slovenije ter spremljajoče pojave (deportacije, nasilno ponemčevanje itd.). Zelo pomemben pa je tretji sklop z naslovom *Osvobodilni boj in polarizacija*, saj obravnava nastanek organizacij, ki jih je »konservativni tabor« (sem so zajete vse stranke, ki niso vstopile v Osvobodilno fronto) ustanavljal za dolgoročno pripravljen boj proti okupatorju, poleg tega pa se loteva tudi nastanka Protiimperialistične oz. Osvobodilne fronte. Posebno poglavje je namenjeno Katoliški cerkvi, ki je bila pomemben akter dogajanja, tako zaradi dotedanje družbene vloge kakor tudi zaradi svoje konfrontacije s KPS, omenjena konfrontacija pa ni bila samo ideološka, pač pa tudi dejanska, saj je bilo že leta 1941 s strani komunistične Varnostno-obveščevalne službe (VOS) likvidiranih precejšnje število duhovnikov. Četr ti sklop (*Vojaške enote, policija*

in obveščevalne službe), ki je tudi najobsežnejši, obravnava vse vojaške in paravojaške formacije, ki so bile udeležene v boju proti okupatorju ter državljanskemu spopadu s komunisti v Sloveniji in Jugoslaviji, na primer jugoslovanska vojska v domovini (ki jo je vodil Draža Mihailović in je imela tako rekoč vse do podpisa sporazuma Šubašić - Tito podporo zahodnih zaveznikov), vaše straže, Slovenska legija, Sokolska legija, Narodna legija itd. V istem sklopu avtorica prikaže tudi vzroke in okoliščine nastanka slovenskega domo-branstva ter (po zaslugi režimske propagande) razvpite domobranske prisega, nastanek in vlogo »Črne roke« ter policije pod vodstvom dr. Lovra Hacina. Avtorica se v posebnem poglavju loti tudi VOS ter njene dejavnosti pri izvajanju komunistične revolucije (umor dr. Lamberta Erlicha in dr. Marka Natlačena, tragedija v Cerknem). V naslednjih vsebinskih sklopih se avtorica loteva še revolucionarnega sodstva, smernic za povojno ureditev (v tem sklopu je opisana tudi vetrinjska tragedija, povezana z vračanjem domobranecem v Jugoslavijo, kjer so bili pobiti) ter poti v slovensko prihodnost, ki se nanaša na prevzem oblasti v Jugoslaviji.

Glede na to, da pričujoča zgodovinska raziskava skuša podati, v skladu s temeljnim poslanstvom zgodovinarja, to

je *zvestoba dejstvom*, podoba bistva, ciljev in prakse različnih družbenih in političnih skupin v času okupacije (stranke, zveze ter (para)vojaške enote), lahko rečemo, da gre za delo, ki bi ga moral imeti na svojih knjižnih policah vsak zgodovinar ali zgodovinski »sladokusec«. Ker pa se sama raziskava loteva dogodkov tudi v podrobnostih, je potrebno paziti, da se bralec ne bi preveč osredotočil na posamezne dogodke in osebe, pri tem pa spregledal rdečo nit posameznega poglavja ter širši kontekst obravnavane zgodovinske raziskave. Omeniti velja tudi, da se omenjena raziskava loteva nekaterih namerno zamolčanih »tabujev«, eden izmed njih pa je tudi kolaboracija z okupatorjem, ki jo je povojni režim brezpogojno razglašal za najhujši zločin, čeprav so tudi komunisti kolaborirali z okupatorjem (na primer kolaboracija komunistov z Nemci na Gorenjskem leta 1941, Titova pogajanja z Nemci zaradi lažjega obračuna s četniki itd.). Prejšnji režim enostavno ni priznaval delitve kolaboracije na prisilno, taktično, pogojno in brezpogojno. Dejstvo pa je, da je protikomunistična stran sodelovala z okupatorjem bodisi zaradi taktike (zaščita civilnega prebivalstva pred represijo okupatorja) bodisi zaradi prisile (komunistično nasilje), kar pa po mednarodnih konvencijah ne moremo smatrati za zločin.

Skratka, knjiga *Razdvojeni narod* se tako pridružuje literaturi, ki z različnih vidikov, bodisi preko zgodovinskega raziskovanja bodisi preko pričevanja razkriva tragično naravo komunistične revolucije, ki je močno zaznamovala slovenski narod. Zanimivo in poučno pa je, da tiste politične sile, ki so nekdanje prisegale na revolucijo, sedaj le-to zamolčujejo, saj bi tako izgubile alibi pri obtoževanju političnih nasprotnikov, češ da zagovarjajo sodelovanje s sovražnikom. Zatorej lahko rečem, da je najnovejša zgodovinska študija dr. Tamare Griesser-Pečar zelo dragocen prispevek tako za zgodovinarje kot tudi za laike, ki jih zanima medvojna ter povojna zgodovina Slovencev, hkrati pa omenjeno delo prispeva k bolj celovitemu vrednotenju medvojnega dogajanja in s tem posledično blaži posledice izbrisane zgodovinskega spomina.

Gašper Blažič

Za vedno Lilja

Za vedno Lilja (2003), tretja uspešnica Lukasa Moodyssona, ne nadaljuje njegove začetne smeri - 35-letni švedski režiser in scenarist tokrat namesto homoseksualne provokativnosti prvenca *Pokaži mi ljubezen* (*Fucking Amal*; 1998) in gledljivosti *Skupaj* (*Together*; 2000) opozarja na (ne)smiselnost življenja v brezbrizni in samoljubni sodobni evropski družbi, tako zahodni kot vzhodni. Čeprav film ni komercialna uspešnica, saj zabave vajene gledalce nič kaj prijetno ne budi iz otopenosti, je vendar zbudil precej pozornosti; večina kritikov se strinja, da gre za doslej najboljši Moodyssonov izdelek.

Za razliko od podobnih »naturalističnih« filmov režiser nikdar ne prestopi meje dobre okusa in ne posega po prizorih spolnosti in nasilja, s čimer dokaže, da je brez njih vendarle moč posneti prepričljivo realističen film in tako doseči najširši krog gledalcev.

Vsebina

Zgodba, ki temelji na resničnem dogodku - samomoru še ne polnoletne ruske prostitutke v predmestju švedskega Malmöja -, pripoveduje o 16-letni Lilji, doma iz »socialistične betonske džungle« nekje na območju razpadle Sovjetske zveze. Veseli se odhoda v Ameriko, toda mama jo pusti samo, ko odide čez